ข้อมูลเบื้องต้น

เกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง

สำหรับ

ความร่วมมือแม่น้ำโขง

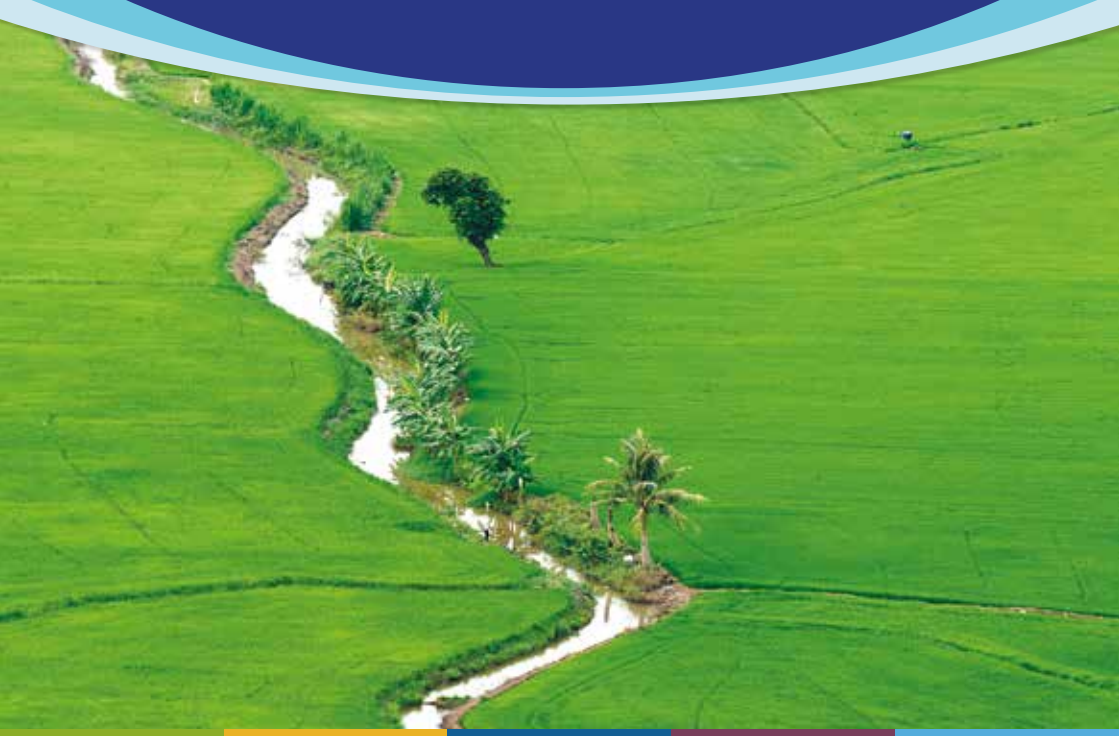

PDIES

PWUM

PNPCA

PMFM

PWQ

ลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน
ลุ่มแม่น้ำโขง
จีน
เมียนมาร์
ฮานอย
สปป.ลาว
เวียงจันทน์
ลุ่มแม่น้ำโขง
ตอนล่าง
แม่น้ำโขง
ไทย
เวียดนาม
กรุงเทพฯ
พนมเปญ
กัมพูชา
N

ความร่วมมือในด้านน้ำสำหรับการพัฒนาแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืน

แม่น้ำโขงเป็นหนึ่งในแม่น้ำที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก มีระยะทาง 4,900 กิโลเมตร ไหลผ่าน 6 ประเทศ คือ สาธารณรัฐประชาชนจีน ประเทศเมียนมาร์ ราชอาณาจักรไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ราชอาณาจักรกัมพูชา และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม แม่น้ำโขงเป็นที่รู้จักในด้านความหลากหลายทางชีวภาพและทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ที่สนับสนุนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนกว่า 65 ล้านคนที่อาศัยอยู่ในลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง แม่น้ำโขงได้ชื่อว่าเป็น “แม่ของแม่น้ำ” และเป็นแม่น้ำที่มีศักยภาพเป็นอย่างมากในการพัฒนาของภูมิภาคนี้

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางการเติบโตของประชากรอย่างรวดเร็ว การลงทุนอย่างมหาศาลในโครงสร้างพื้นฐานทางน้ำ รวมไปถึงภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรง กิจกรรมของมนุษย์และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ปัจจัยเหล่านี้นับเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการและการพัฒนาทรัพยากรน้ำของแม่น้ำโขง

ในหลายทศวรรษที่ผ่านมา นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 ประเทศในลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างทั้ง 4 ประเทศ คือ กัมพูชา สปป.ลาว ไทย และเวียดนาม ได้ทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาความท้าทายเหล่านี้ และในปี พ.ศ. 2538 พวกเขาได้ลงนามความตกลงว่าด้วยความร่วมมือเพื่อการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืนและได้ก่อตั้งคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง (MRC) เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรน้ำซึ่งเป็นทรัพยากรร่วมกันให้เกิดความยั่งยืนและเท่าเทียมอย่างเป็นธรรม

นับตั้งแต่นั้นมา คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงได้กลายเป็นช่องทางการทูตเรื่องน้ำสำหรับ 4 ประเทศเพื่อ ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดในการใช้ทรัพยากรน้ำที่ดีขึ้น ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันในด้านผลประโยชน์และการจัดลำดับความสำคัญในการพัฒนาระดับชาติของประเทศภาคีสมาชิกก็ตาม นอกจากนั้น คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงยังเป็นศูนย์กลางข้อมูลความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และความเชี่ยวชาญทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับน้ำอยู่หลายด้าน เช่น การประมง การจัดการภาวะน้ำท่วมและฝนแล้ง และการเดินเรือ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวได้ทำการรวบรวมอย่างเป็นระบบและมีการแบ่งปันข้อมูลให้แก่ประเทศภาคีสมาชิกเพื่อสนับสนุนการวางแผนพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงที่ดีขึ้น

กรอบความร่วมมือภายใต้ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือเพื่อการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืนและระเบียบปฏิบัติของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง

ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือเพื่อการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2538 ได้ทำให้เกิดกรอบการทำงานทางด้านกฎหมายสำหรับ 4 ประเทศ เพื่อร่วมมือกันพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ดีขึ้น อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจในขณะที่ยังสามารถปกป้องสิ่งแวดล้อมไว้ได้ โดยความตกลงดังกล่าวระบุถึงภารกิจและเป้าหมายขององค์กร บทบาทและความรับผิดชอบของกลไก 3 ส่วน คือ คณะมนตรี คณะกรรมการร่วม และสำนักงานเลขาธิการ รวมถึงวัตถุประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ในด้านความร่วมมือระหว่างประเทศภาคีสมาชิก ซึ่งความตกลงนี้ได้ทำให้คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงมีบทบาทในการส่งเสริมการใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด การพัฒนาลุ่มน้ำอย่างสมดุล และการส่งเสริมศักยภาพของแม่น้ำโขงอย่างสูงสุดผ่านแผนการพัฒนาลุ่มน้ำ

คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงและประเทศภาคีสมาชิกได้พัฒนาระเบียบปฏิบัติเพื่อการบริหารจัดการแม่น้ำโขง 5 ด้าน อันได้แก่ ด้านแนวทางการแบ่งปันข้อมูลความรู้ในด้านวิชาการที่เกี่ยวข้อง ด้านการติดตามการใช้น้ำ ด้านการติดตามความร่วมมือในการใช้น้ำ ด้านการดูแลรักษาภาวะการไหลของน้ำ และด้านคุณภาพน้ำ โดยในความร่วมมือ 3 ประการแรกเป็นการก่อตั้งกระบวนการในด้านความร่วมมือเกี่ยวกับน้ำ ในขณะที่ส่วนที่เหลือเป็นการสร้างเงื่อนไขในการประเมินคุณภาพและสภาวะของน้ำ ซึ่งระเบียบเหล่านี้เป็นที่รู้จักในนามของระเบียบปฏิบัติของ คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง ซึ่งก่อให้เกิดเป็นเครื่องมือที่เป็นระบบและเป็นหนึ่งเดียวในการดำเนินการตามความตกลงว่าด้วยการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืน

ระเบียบปฏิบัติ 5 ด้าน:

PDIES

ระเบียบปฏิบัติเรื่องการแลกเปลี่ยนและการใช้ร่วมกันซึ่งข้อมูล และสารสนเทศ (PDIES) ได้รับการรับรองในปี พ.ศ. 2544 เพื่อดำเนินการด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลและข่าวสารในเรื่องตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับน้ำที่มีความสำคัญในประเทศลุ่มแม่น้ำโขงทั้ง 4 ประเทศ

PWUM

ระเบียบปฏิบัติเรื่องการติดตามตรวจสอบการใช้น้ำ (PWUM) ได้รับการรับรองในปี พ.ศ. 2546 เพื่อสร้างระบบการติดตามตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพในการใช้น้ำในแม่น้ำโขงสายประธานและแม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขงโดยหลายภาคส่วนการใช้น้ำที่รวมไปถึงการใช้น้ำภายในครัวเรือน การชลประทาน และเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ

PNPCA

ระเบียบปฏิบัติเรื่องการแจ้ง การปรึกษาหารือล่วงหน้า และข้อตกลง (PNPCA) ได้รับการรับรองในปี พ.ศ. 2546 เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศภาคีสมาชิกด้านการใช้น้ำและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเกี่ยวกับน้ำ โดยมีกระบวนการเฉพาะ 3 กระบวนการสำหรับโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเกี่ยวกับน้ำ

PMFM

ระเบียบปฏิบัติเรื่องการรักษาปริมาณการไหลของน้ำในแม่น้ำโขงสายประธาน (PMFM) ได้รับการรับรองในปี พ.ศ. 2549 เพื่อกำหนดเงื่อนไขในการประเมินและสร้างกระบวนการในการติดตามตรวจสอบและรักษาปริมาณการไหลของน้ำในแม่น้ำโขงสายประธานและแม่น้ำโตนเลสาบ

PWQ

ระเบียบปฏิบัติเรื่องคุณภาพน้ำ (PWQ) ได้รับการรับรองในปี พ.ศ. 2554 เพื่อพัฒนากรอบความร่วมมือให้แข็งแกร่ง ในเรื่องการติดตามและดูแลรักษาคุณภาพน้ำของแม่น้ำโขงและแม่น้ำ Bassac ให้เป็นไปตามเกณฑ์การประเมินที่ได้ตกลงไว้

จุลสารฉบับนี้อธิบายถึงกระบวนการทั้ง 5 ด้านของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงในภาษาที่เข้าใจง่าย และแสดงให้เห็นว่ากระบวนการดังกล่าวมีความสำคัญสำหรับความร่วมมือด้านน้ำในภูมิภาค รวมไปถึงการบริหารจัดการและการพัฒนาลุ่มน้ำอย่างยั่งยืนได้อย่างไร

ระเบียบปฏิบัติเรื่องการแลกเปลี่ยนและการใช้ร่วมกันซึ่งข้อมูล และสารสนเทศ

การสร้างพื้นฐานในการแลกเปลี่ยนข้อมูลระดับภูมิภาค

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในแม่น้ำโขงต้องอาศัยข้อมูลที่น่าเชื่อถือในหลายภาคส่วน นับตั้งแต่ข้อมูลด้านการประมง ไปจนถึงการศึกษาด้านอุทกวิทยา และคุณภาพน้ำ ซึ่งข้อมูลภาคสนามของลุ่มน้ำ มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจในสภาวะของลุ่มน้ำที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม การรวบรวมข้อมูลจากประเทศภาคีสมาชิกนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจากประเทศต่าง ๆ มีข้อจำกัดในการแบ่งปันข้อมูลภายในให้กับประเทศอื่น ๆ ด้วยเหตุผลด้านความปลอดภัยระดับชาติ และเหตุผลอื่น ๆ

เพื่อช่วยให้ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างประเทศภาคีสมาชิกทำได้สะดวกขึ้น คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงและประเทศภาคีสมาชิกได้พัฒนาระเบียบปฏิบัติเรื่องการแลกเปลี่ยนและการใช้ร่วมกันซึ่งข้อมูล และสารสนเทศ (PDIES) ซึ่งทำให้เกิดกรอบความร่วมมือสำหรับประเทศในลุ่มแม่น้ำโขงในการดำเนินการเรื่องการแบ่งปันข้อมูลในระดับภูมิภาคสำหรับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ดีขึ้น PDIES ได้รับการรับรองในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2543 และได้กลายมาเป็นระเบียบปฏิบัติแรกเพื่อสนับสนุนความร่วมมือในการปฏิบัติงานระหว่างรัฐบาลในประเทศภาคีสมาชิกทั้ง 4 ประเทศ

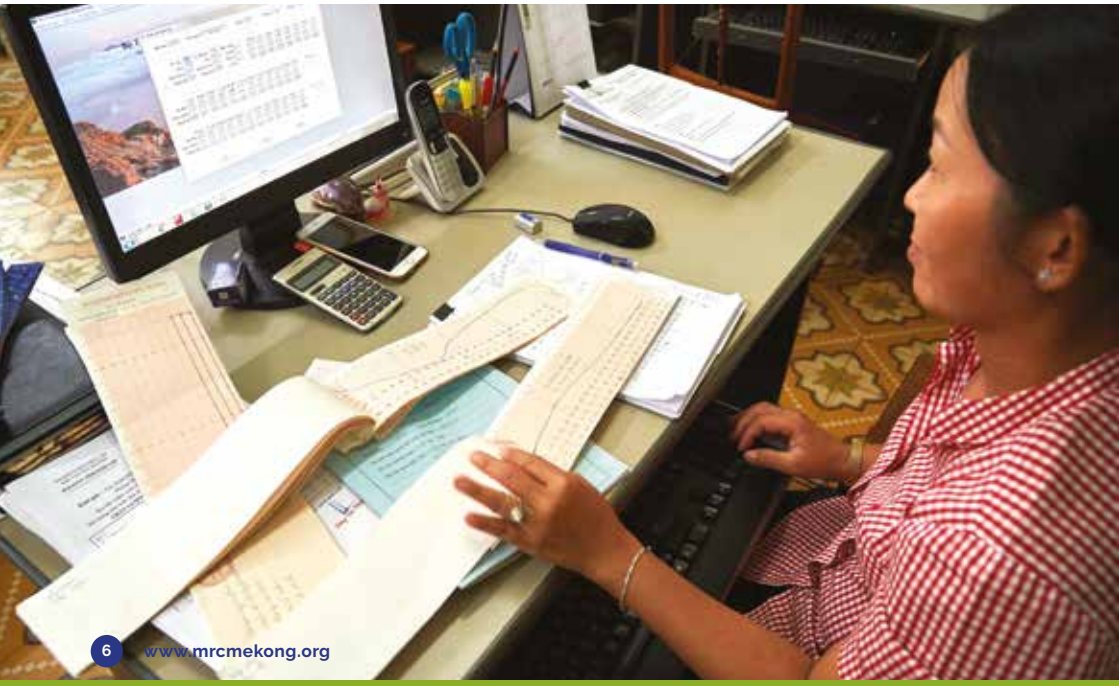

PDIES เสริมสร้างการบริหารจัดการข้อมูลลุ่มน้ำให้แข็งแกร่ง

PDIES และแนวทางปฏิบัติทางเทคนิคในการดำเนินงานของ PDIES ได้อธิบายขอบเขตการบริหารจัดการข้อมูลในระดับภูมิภาค กำหนดบทบาทและความรับผิดชอบของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงและประเทศภาคีสมาชิก และกำหนดรูปแบบการเข้าถึง จัดเก็บ และกระจายข้อมูลของลุ่มน้ำ ซึ่งระเบียบปฏิบัตินี้ได้ถูกออกแบบมาเพื่อเสริมสร้างให้การบริหารจัดการข้อมูลระหว่างประเทศภาคีสมาชิกมีความน่าเชื่อถือ และมีความแข็งแกร่งมากขึ้น

ภายใต้กรอบของ PDIES ประเทศภาคีสมาชิกจะถูกร้องขอให้รวบรวมและแบ่งปันข้อมูลด้านต่าง ๆ เช่น ข้อมูลด้านการศึกษาเรื่องทรัพยากรน้ำ สภาพภูมิประเทศ เกษตรกรรม การเดินเรือและการขนส่ง การจัดการและการบรรเทาอุทกภัย สิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยา เศรษฐกิจ-สังคม และการท่องเที่ยว รวมถึงด้านอื่น ๆ ข้อมูลดังกล่าวนี้จะถูกแลกเปลี่ยนและใช้ร่วมกันกับสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงเพื่อการรวบรวม วิเคราะห์ และเผยแพร่ต่อสาธารณชน เป็นเวลาหลายปีที่คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงได้รวบรวมข้อมูลที่ครอบคลุมหลายมิติ ซึ่งมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการและการพัฒนาลุ่มน้ำอย่างยั่งยืน โดยรวมไปถึงข้อมูลย้อนหลังนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2443 และข้อมูลแบบทันเวลา (real-time) ด้านทรัพยากรน้ำในหลายภาคส่วน ข้อมูลดังกล่าวนี้ถูกเก็บรวบรวมผ่านเครือข่ายการติดตามตรวจสอบ ซึ่งรวมถึงสถานีอุตุนิยมวิทยาแบบเก็บข้อมูลอัตโนมัติ 45 แห่ง สถานีตรวจสอบติดตามน้ำฝนหรือระดับน้ำ 139 แห่ง สถานีเก็บตัวอย่างคุณภาพน้ำจำนวน 48 แห่ง และพื้นที่ในการติดตามการประมงกว่า 100 แห่ง

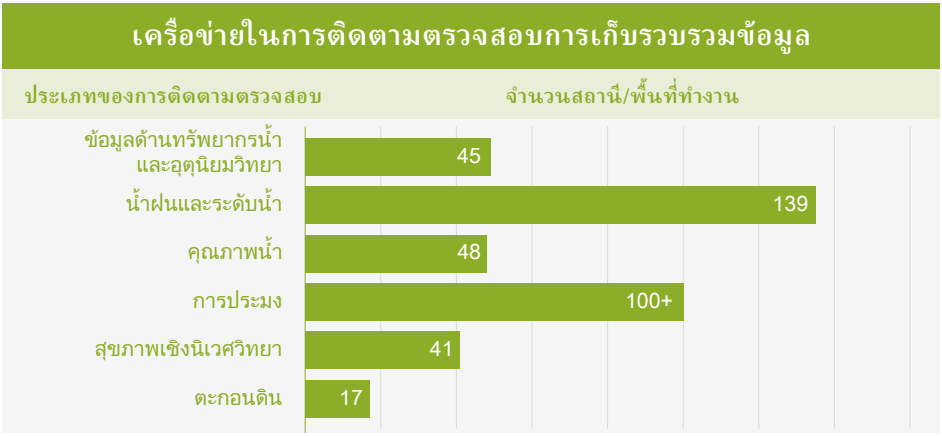

PDIES ทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลสำคัญ

ข้อมูลที่ได้รับการตรวจสอบแล้วโดยคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง สามารถเข้าถึงได้ผ่านทางหลายช่องทางภายใต้ระบบข้อมูลสารสนเทศของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง ทั้งนี้ ช่องทางหลักสำหรับการค้นหาข้อมูลทางวิชาการคือ Data and Information Services Portal ซึ่งเป็นพอร์ทัลข้อมูลที่สามารถตรวจสอบแคตาล็อกหลัก เพื่อการค้นหา และดาวน์โหลดข้อมูลการศึกษาทางด้านอุทกวิทยา การคาดการณ์น้ำท่วม คุณภาพน้ำ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และอื่น ๆ ได้ นอกจากนี้ ผู้ใช้งานทั้งภายในและภายนอกองค์กรยังสามารถค้นหาข้อมูลออนไลน์ด้านตัวชี้วัดในการชลประทาน เขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ และเศรษฐกิจ-สังคมได้

ในพอร์ทัลข้อมูลนี้ ผู้เยี่ยมชมจะสามารถตรวจสอบระดับน้ำรายวันหรือรายสัปดาห์ได้จากสถานีอุทกวิทยาต่าง ๆ ในแม่น้ำโขงผ่านแผนที่แบบโต้ตอบ (interactive maps) และสามารถตรวจสอบรายงานสถานการณ์น้ำท่วมรายสัปดาห์ได้นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 เป็นต้นมาบนหน้าเว็บไซต์การคาดการณ์น้ำท่วม ในด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ แผนที่การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศล่าสุดจะทำให้ผู้เยี่ยมชมสามารถตรวจสอบค่าพารามิเตอร์ด้านสภาพภูมิอากาศ เช่น น้ำฝนและอุณหภูมิเฉลี่ยบนแผนที่ และเห็นการประเมินผลกระทบด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในสถานการณ์ที่แตกต่างกันในอนาคต

พอร์ทัลข้อมูลของ MRC
แผนที่แบบโต้ตอบ แสดงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

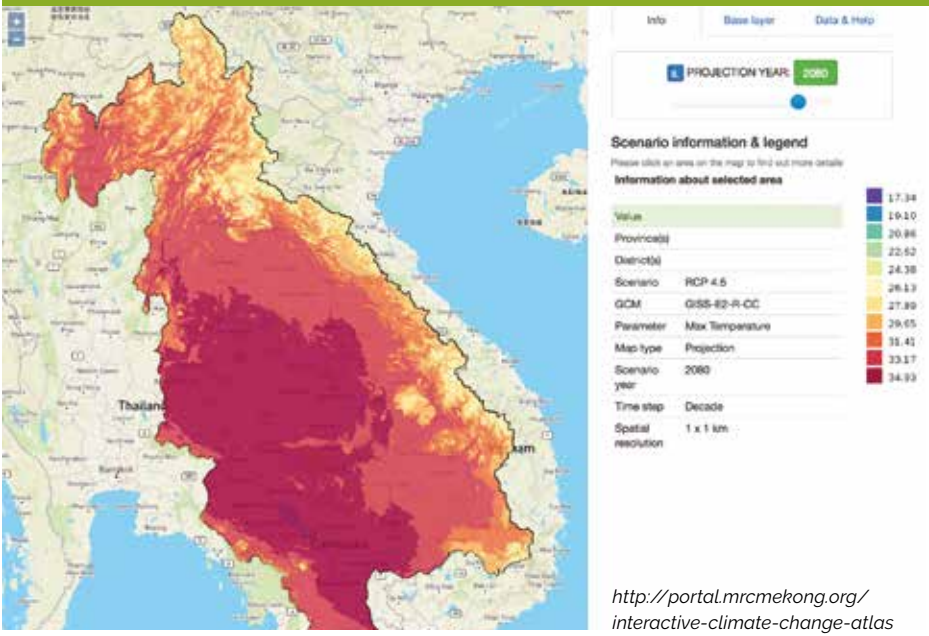

http://portal.mrcmekong.org/interactive-climate-change-atlas

จวบจนปัจจุบัน พอร์ทัลข้อมูลมีผู้ใช้ลงทะเบียนแล้วกว่า 700 ราย โดยรวมไปถึงผู้กำหนดนโยบาย ผู้ปฏิบัติ ผู้ใช้งานเพื่อการพาณิชย์ นักวิจัย และนักศึกษาที่มักจะเข้าถึงฐานข้อมูลของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงอยู่บ่อยครั้ง โดยในปี พ.ศ. 2560 ที่ผ่านมาเพียงปีเดียว มีผู้เข้าเยี่ยมชมพอร์ทัลข้อมูลกว่า 40,000 รายจากกว่า 30 ประเทศ และมีผู้ใช้จำนวน 685 รายร้องขอการเข้าถึงข้อมูลเฉพาะด้าน

นอกจากข้อมูลทางวิชาการเหล่านี้ เว็บไซต์ของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงยังมีข้อมูลความรู้ด้านต่าง ๆ ที่ได้มาจากการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อมูลเผยแพร่เกี่ยวกับองค์กร นอกจากนี้ คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงยังมีช่องทางในการให้ข้อมูลอื่น ๆ อีก 2 ช่องทาง คือ MekongInfo ซึ่งแสดงให้เห็นถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับแม่น้ำโขงจากหน่วยงานภายนอก และ Community Forum ซึ่งเป็นช่องทางสำหรับผู้ปฏิบัติและนักวิจัยในการติดต่อสื่อสารและแบ่งปันข้อมูล

เพื่อช่วยพัฒนาพอร์ทัลข้อมูลให้ดียิ่งขึ้น คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงจะนำระบบการบริหารจัดการฐานข้อมูลอนุกรมเวลาแบบใหม่ (new time-series database management system) มาใช้ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้จากช่วงเวลาที่หลากหลายและสามารถใช้ข้อมูลได้จากแผนที่แบบโต้ตอบและแผนภาพ รวมไปถึงการใช้ภาพถ่ายดาวเทียมเพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ของข้อมูลภาคสนามให้มากขึ้น ระบบข้อมูล และสารสนเทศของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงที่ได้ปรับปรุงใหม่ จะช่วยสร้างเสริมบทบาทของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงในการเป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารและความรู้ ทำให้นักวิจัย ผู้ปฏิบัติ และผู้สร้างนโยบาย เข้าถึงข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และเข้าใจสถานะของลุ่มน้ำ แนวโน้ม และประเด็นหลักในด้านน้ำในปัจจุบันได้ และทำให้เกิดโอกาสในการพัฒนาและร่วมมือกับสถาบันวิจัยและหน่วยงานอื่น ๆ ในอนาคต

ระเบียบปฏิบัติเรื่องการติดตามตรวจสอบการใช้น้ำ

สนับสนุนการใช้ทรัพยากรน้ำในอนาคต

ประชากรในชนบทหลายล้านคนต้องพึ่งพาทรัพยากรทางธรรมชาติในลุ่มแม่น้ำโขงเพื่อความมั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ในขณะที่รัฐบาลและนักลงทุนมองหาโอกาสที่จะเพิ่มการพัฒนาทางเศรษฐกิจและลดความยากจนผ่านโครงการสาธารณูปโภคในด้านน้ำ เช่น เขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ การชลประทาน และการควบคุมภาวะน้ำท่วม ดังนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะติดตามว่าประเทศต่าง ๆ ในลุ่มแม่น้ำโขงมีการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างไรเพื่อการพัฒนาลุ่มน้ำอย่างยั่งยืน เนื่องจากข้อมูลเรื่องการใช้น้ำเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าซึ่งช่วยในการวางแผนและบริหารจัดการลุ่มน้ำ

เพื่อที่จะตอบสนองต่อความท้าทายนี้ คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงและประเทศภาคีสมาชิกได้พัฒนาระเบียบปฏิบัติด้านการติดตามตรวจสอบการใช้น้ำ (PWUM) ซึ่งเป็นกรอบการทำงานเพื่อสนับสนุนระบบการติดตามตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพในเรื่องการใช้ทรัพยากรน้ำที่อาจส่งผลกระทบต่อลำน้ำสายประธานของแม่น้ำโขงอย่างมีนัยสำคัญ โดยได้มีการนำมาใช้ในวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546 ร่วมกันกับระเบียบปฏิบัติเรื่องการแจ้ง การปรึกษาหารือล่วงหน้า และข้อตกลง (PNPCA) โดย PWUM ได้ริเริ่มระบบการติดตามตรวจสอบการใช้น้ำในลำน้ำสายประธานของแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขาหลักอื่น ๆ ของแม่น้ำโขง

PWUM สร้างข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนา

PWUM ได้กำหนดขอบเขตการทำงาน บทบาท และความรับผิดชอบของหน่วยงานของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงและประเทศภาคีสมาชิก รวมถึงวิธีการตรวจสอบการใช้น้ำ ภายใต้แผนงานของ PWUM จะมีการตรวจสอบติดตามการใช้ทรัพยากรน้ำในแม่น้ำโขง (การใช้ภายในลุ่มน้ำ) และระหว่างแม่น้ำโขงและลุ่มน้ำอื่น ๆ (การผันน้ำระหว่างลุ่มน้ำ) ที่อาจส่งผลกระทบสำคัญ ทั้งนี้ประเทศภาคีสมาชิกต่าง ๆ ได้ถูกร้องขอให้รวบรวมและให้ข้อมูลการตรวจสอบติดตามเหล่านี้ ในขณะที่สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงมีหน้าที่รวบรวมข้อมูล จัดเตรียมรายงาน และจัดทำข้อเสนอแนะสำหรับการใช้น้ำในภูมิภาค

ในปี พ.ศ. 2549 แนวทางการปฏิบัติเรื่อง PWUM ได้กำหนดให้ประเทศภาคีสมาชิกในแม่น้ำโขงทั้ง 4 ประเทศรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของการใช้น้ำภายใต้แผนที่มีอยู่ และกำหนดตัวชี้วัดในการตรวจสอบติดตามการใช้น้ำภายในลุ่มน้ำ โดยรวมถึงข้อมูลด้านปริมาณน้ำฝน ค่าพารามิเตอร์คุณภาพน้ำ และประเภทของการใช้น้ำ และชุดตัวชี้วัดอื่น ๆ สำหรับการติดตามตรวจสอบการผันน้ำ เช่น พื้นที่ในการผันน้ำ ข้อกำหนดการออกแบบ และปริมาณการผันน้ำ ซึ่งแนวทางการปฏิบัติเรื่อง PWUM กำหนดให้มีระบบการติดตามตรวจสอบการใช้น้ำที่ครอบคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำ เพื่อที่สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงจะสามารถรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลได้ ภายใต้แนวทางการปฏิบัติเรื่องดังกล่าว การติดตามตรวจสอบการผันน้ำข้ามลุ่มน้ำจะต้องดำเนินการทุกวันในช่วงฤดูแล้ง และอย่างน้อย 1 ครั้งต่อสัปดาห์ในช่วงฤดูฝน

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่มีการนำเอาระเบียบปฏิบัติและแนวทางการปฏิบัตินี้มาใช้ การเก็บข้อมูลการใช้น้ำยังไม่สามารถทำได้อย่างเต็มที่เนื่องจากข้อจำกัดและความยากลำบากในการดำเนินการที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะความท้าทายในการบันทึกผลกระทบสะสมอันเกิดจากผู้ใช้น้ำรายย่อย เช่น ชาวนาจากครอบครัวขนาดเล็ก และความท้าทายในการตรวจสอบติดตามการใช้น้ำในระดับภูมิภาค เนื่องจากยังไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมายระดับชาติในเรื่องระบบสิทธิด้านน้ำ เช่น การให้ใบอนุญาตที่เกี่ยวกับน้ำและรายงานการใช้น้ำ เป็นต้น

PWUM ทำให้เกิดการติดตามตรวจสอบการใช้น้ำ

ถึงแม้ว่าจะมีข้อจำกัดมากมาย คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงได้สนับสนุนประเทศภาคีสมาชิกแต่ละประเทศให้ดำเนินการศึกษานำร่องเกี่ยวกับการติดตามตรวจสอบการใช้น้ำ โดยให้แต่ละประเทศเลือกพื้นที่ตัวอย่างในลุ่มน้ำใดลุ่มน้ำหนึ่งเพื่อติดตามการใช้น้ำ

จากการใช้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งจากการชลประทาน เขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ หรือการใช้น้ำภายในครัวเรือน โดยกัมพูชาได้ทำการศึกษานำร่องที่แม่น้ำ Pursat River สปป.ลาว ศึกษาแม่น้ำเซโดน ประเทศไทยศึกษาในพื้นที่ลุ่มน้ำก่ำ และเวียดนามศึกษาพื้นที่ในแม่น้ำ Srepok River

ระหว่างการศึกษานำร่องในปี พ.ศ. 2557-2558 ได้มีการเก็บรวบรวมและตรวจสอบข้อมูลในระดับชาติโดยใช้เครื่องมือและแนวทางที่เห็นชอบร่วมกัน โดยคณะทำงานที่ทำการศึกษานำร่องได้บันทึกความยาก-ง่าย ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการใช้น้ำ และยังได้รายงานถึงข้อจำกัดบางประการในด้านระเบียบวิธีวิจัย

จากการปฏิรูปสถาบันของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงที่ผ่านมา งานของ PWUM ถูกเลื่อนไปเป็นปี พ.ศ. 2559-2560 ซึ่งคณะทำงานด้านวิชาการกลุ่มใหม่ได้ถูกรวมตัวขึ้นมาเพื่อทำการศึกษาต่อเนื่องจากโครงการนำร่อง ตรวจสอบข้อมูลการติดตามการใช้น้ำ วิธีการและเครื่องมือเพื่อสร้างบทเรียน และศึกษาแนวทางด้านวิธีการที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการตรวจสอบติดตามการใช้น้ำในระดับทั่วทั้งลุ่มน้ำ หากระบบการตรวจสอบติดตามนั้นถูกสร้างขึ้นก็จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญสำหรับผู้ตัดสินใจและผู้ใช้น้ำ เพื่อปรับปรุงการบริหารและการวางแผนการจัดการน้ำต่อไป

ระเบียบปฏิบัติเรื่องการแจ้ง การปรึกษาหารือล่วงหน้า และข้อตกลง

แนวทางความร่วมมือในการพัฒนาน้ำในระดับภูมิภาค

เพื่อการใช้แม่น้ำโขงสำหรับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ประเทศต่าง ๆ ได้เริ่มการก่อสร้างสะพาน โครงการชลประทานขนาดใหญ่และโครงสร้างในการควบคุมน้ำท่วม รวมถึงเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำบนลำน้ำสายประธานของแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขง ซึ่งโครงการเหล่านี้ทำให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แต่ก็อาจทำให้เกิดผลกระทบข้ามพรมแดนต่อระบบนิเวศและวิถีชีวิตของผู้คนที่ต้องพึ่งพาอาศัยอยู่กับแม่น้ำ

เพื่อเป็นการหาความสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงและประเทศภาคีสมาชิกทั้ง 4 ประเทศจึงได้สร้างระเบียบปฏิบัติเรื่องการแจ้ง การปรึกษาหารือล่วงหน้า และข้อตกลง (PNPCA) ที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อเป็นกลไกในการวางแผนพัฒนาน้ำในระดับภูมิภาคร่วมกัน โดยได้รับการรับรองในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2546 PNPCA กำหนดให้ประเทศภาคีสมาชิกที่จะดำเนินโครงการพัฒนาสาธารณูปโภคบนแม่น้ำโขงดำเนินการตามกระบวนการความร่วมมือเฉพาะด้าน เพื่อการใช้น้ำที่ยั่งยืนและเป็นธรรมในภูมิภาค

PNPCA ก่อให้เกิด 3 กระบวนการเพื่อส่งเสริมการทูตด้านน้ำ

PNPCA และแนวทางการปฏิบัติของ PNPCA ปี พ.ศ. 2548 ได้กำหนดกระบวนการเฉพาะ 3 ด้านสำหรับความร่วมมือในการพัฒนาน้ำระดับภูมิภาค ปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการดังกล่าว และบทบาท ความรับผิดชอบ ของประเทศเจ้าของโครงการ

การแจ้ง เรียกร้องให้ประเทศเจ้าของโครงการแจ้งรายละเอียดต่อประเทศภาคีสมาชิกอื่น ๆ ก่อนที่จะมีการประกาศดำเนินการ

การปรึกษาหารือล่วงหน้า เกี่ยวข้องกับกระบวนการในการประเมินทางวิชาการและการปรึกษาหารืออย่างเป็นทางการเกี่ยวกับโครงการก่อนที่ประเทศเจ้าของโครงการจะเริ่มดำเนินการ ที่มีระยะเวลา 6 เดือน

ข้อตกลง กำหนดให้มีการเจรจาระหว่างประเทศภาคีสมาชิกต่าง ๆ เพื่อบรรลุถึงฉันทามติร่วมในด้านแนวทางและเงื่อนไขของโครงการ ก่อนมีการดำเนินการใช้น้ำตามที่เสนอขอ

การดำเนินการตามกระบวนการของ PNPCA

ประเภทของแม่น้ำ	ฤดูกาล	ขอบเขตในการใช้น้ำ	กระบวนการ
ลำน้ำสายประธานของแม่น้ำโขง	ฤดูแล้ง	ผันน้ำข้ามลุ่มน้ำ (จากลุ่มแม่น้ำโขงสู่ลุ่มน้ำอื่น)	ข้อตกลงเฉพาะ
		ภายในลุ่มน้ำเดียวกัน (ภายในลุ่มแม่น้ำโขง)	การปรึกษาหารือล่วงหน้า
	ฤดูน้ำมาก	ข้ามลุ่มน้ำ (จากลุ่มแม่น้ำโขงสู่ลุ่มน้ำอื่น)	การปรึกษาหารือล่วงหน้า
		ภายในลุ่มน้ำเดียวกัน (ภายในลุ่มแม่น้ำโขง)	การแจ้ง
แม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขง	ฤดูแล้ง + ฤดูน้ำมาก	ภายในและข้ามลุ่มน้ำ	การแจ้ง

ประเทศที่รับแจ้ง และคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง ซึ่งภายใต้ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือเพื่อการพัฒนาลุ่มน้ำโขงอย่างยั่งยืนระบุว่า โครงการพัฒนาด้านน้ำใด ๆ ในภูมิภาค ที่อาจจะเปลี่ยนแปลงการไหลของน้ำหรือคุณภาพของลำน้ำสายประธานของแม่น้ำโขง จะต้องดำเนินการตาม 1 ใน 3 ระเบียบปฏิบัติ คือการแจ้ง การปรึกษาหารือล่วงหน้า หรือข้อตกลง

กระบวนการดังกล่าวถูกออกแบบมาเพื่อสนับสนุนความร่วมมือเรื่องน้ำระหว่างประเทศภาคีสมาชิกทั้ง 4 ประเทศ เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรน้ำเพื่อการพัฒนาให้ได้มากที่สุด ในขณะเดียวกันก็คำนึงถึงความพยายามในการลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนริมน้ำข้ามพรมแดนที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนา ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวไม่มีผลต่อการรับรองหรือปฏิเสธโครงการที่นำเสนอต่อประเทศภาคีสมาชิก

ยกตัวอย่างเช่น ในกระบวนการการปรึกษาหารือล่วงหน้า สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงและประเทศที่เกี่ยวข้องได้ประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นในหลายภาคส่วน รวมถึงด้านการประมง การศึกษาเรื่องอุทกวิทยา และการเดินเรือ และยังได้แนะนำแนวทางในการลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น หากมีความจำเป็น ประธานคณะกรรมการร่วมก็สามารถขยายเวลาของกระบวนการปรึกษาหารือให้มากกว่า 6 เดือนได้ ในกรณีที่โครงการที่นำเสนอไม่สามารถหาข้อสรุปได้ โครงการดังกล่าวจะถูกส่งต่อไปยังคณะมนตรีของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงเพื่อหาข้อสรุปในการดำเนินการต่อไป

PNPCA ส่งเสริมการปรึกษา หารือในแผนการพัฒนาระดับภูมิภาค

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 จนถึงสิ้นเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2561 คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงได้รับข้อเสนอโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านน้ำ 59 โครงการ โดย 55 โครงการถูกนำเสนอเพื่อการแจ้งเตือน 4 โครงการสำหรับการปรึกษาหารือล่วงหน้า และยังไม่มีโครงการใด เข้าข่ายในการสร้างข้อตกลงเป็นการเฉพาะ

สำหรับกรณีการแจ้งเตือนล่วงหน้าทั้ง 55 โครงการนั้น มี 50 โครงการที่เป็นโครงการบนแม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขงและ 5 โครงการบนลำน้ำสายประธานของแม่น้ำโขง โดยร้อยละ 80 คือโครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ ส่วนที่เหลือคือการชลประทาน การควบคุมน้ำท่วม และโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ โดยรวมถึงโครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำบนแม่น้ำเซซานในปี พ.ศ. 2553 ข้อเสนอของประเทศไทยปี พ.ศ. 2538 ในการศึกษาการผันน้ำจากแม่น้ำกกและแม่น้ำอิงในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และโครงการชลประทานขนาดใหญ่ใจกลางจังหวัดด็กล็ก (Dak Lak) ของเวียดนามที่นำเสนอในปี พ.ศ. 2548

โครงการที่ผ่านกระบวนการปรึกษาหารือล่วงหน้าทั้ง 4 โครงการนั้นเกี่ยวข้องกับโครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำบนลำน้ำสายประธานของแม่น้ำโขงในสปป.ลาว คือเขื่อนไซยะบุรี (2553) เขื่อนดอนสะโฮง (2556) เขื่อนปากเบง (2559) และเขื่อนปากลาย (2561) ซึ่งมี 3 โครงการที่ได้ดำเนินการปรึกษาหารือล่วงหน้าช่วง 6 เดือนเป็นเวลาแล้วเสร็จ ผ่านการประเมินทางวิชาการและการให้ข้อมูลและปรึกษาหารือกับสาธารณะ สำหรับ 2 โครงการแรกคือไซยะบุรีและดอนสะโฮงนั้น ในช่วงท้ายของกระบวนการยังไม่มีข้อสรุปจากคณะกรรมาธิการร่วมอย่างเป็นทางการ แต่ในโครงการที่ 3 คือ ปากเบง ประเทศภาคีสมาชิกทั้ง 4 ประเทศได้ออกแถลงการณ์ร่วมเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลลาวดำเนินการในทุกวิถีทางเพื่อหลีกเลี่ยง ลดทอน และลดผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นข้ามพรมแดน ในด้านกระแสน้ำ ตะกอนดิน บันไดปลาโจน การเดินเรือ และเงื่อนไขด้านเศรษฐกิจ-สังคม และเรียกร้องให้สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงเตรียมแผนปฏิบัติการภายหลังการปรึกษาหารือ ซึ่งการปรึกษาหารือล่วงหน้าในประเด็นเขื่อนปากลายคาดว่าจะมีการดำเนินการภายหลังการยื่นเอกสารให้แก่สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2561

การปรึกษาหารือล่วงหน้าเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างประเทศภาคีสมาชิกทาง การทูตด้านน้ำของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดโอกาสสำหรับประเทศที่ได้รับการแจ้งเตือนเพื่อให้มีการประชุมหารือร่วมกันถึงข้อกังวล เกี่ยวกับผลกระทบข้ามพรมแดน โดยพิจารณาจากการวิเคราะห์ ผลการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ อีกทั้งหน่วยงานอื่น ๆ ยังสามารถแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ จากการใช้กลไก PNPCA และกระบวนการทางการทูตด้านน้ำนี้เอง ทำให้คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงยังคงเป็นตัวกลางหลักเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนในภูมิภาค

ระเบียบปฏิบัติเรื่องการรักษาปริมาณการไหลของน้ำในแม่น้ำโขงสายประธาน

รักษาการไหลของแม่น้ำโขงและโตนเลสาบให้เป็นไปอย่างปกติ

การไหลของน้ำตามฤดูกาลเป็นสิ่งสำคัญต่อระบบนิเวศของลุ่มน้ำและวิถีชีวิตของผู้คนในประเทศริมแม่น้ำโขง หากไม่มีกระแสน้ำท่วมที่เกิดขึ้นประจำปี ปลาจะไม่สามารถอพยพจากร่องน้ำลึกมายังพื้นที่น้ำท่วมถึงเพื่อการวางไข่ได้ การกักเก็บน้ำท่วมในหน้าฝนช่วยส่งเสริมการชลประทานในหน้าแล้ง ในขณะที่ตะกอนดินที่ถูกกักเก็บไว้จะช่วยปรับปรุงคุณภาพความอุดมสมบูรณ์ของดิน อีกทั้งน้ำท่วมจะช่วยระบายน้ำขังและดันน้ำที่มีภาวะมลพิษออกไป ดังนั้นการคงไว้ซึ่งรูปแบบการไหลของน้ำตามธรรมชาติ จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับระบบนิเวศของแม่น้ำโขงและวิถีชีวิตริมน้ำโขง โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญกับกระแสการลงทุนด้านโครงการพัฒนาแหล่งน้ำที่เติบโตขึ้น รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ

เพื่อเป็นการตอบสนองต่อสถานการณ์ดังกล่าว คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงและประเทศภาคีสมาชิกได้พัฒนาระเบียบปฏิบัติเรื่องการรักษาปริมาณการไหลของน้ำในแม่น้ำโขงสายประธาน (PMFM) ซึ่งวางกรอบในการรักษาปริมาณการไหลต่ำสุด และอัตราการไหลเฉลี่ยมากที่สุดของแม่น้ำโขงสายประธานและปริมาณการไหลย้อนกลับของน้ำธรรมชาติที่ยอมรับได้ของทะเลสาบเขมรในกัมพูชา ซึ่งเชื่อมต่อแม่น้ำโขงสายประธานและโตนเลสาบ การไหลย้อนกลับของแม่น้ำนี้เป็นปรากฏการณ์เฉพาะที่เกิดขึ้นในช่วงที่น้ำท่วมในทะเลสาบเขมร ทำให้พื้นที่ของโตนเลสาบขยายเพิ่มขึ้นเป็น 6 เท่าตัว PMFM ได้รับการรับรองในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2549 และได้กำหนดเงื่อนไขทางวิชาการเพื่อประเมินระดับการไหลของน้ำที่เหมาะสมเพื่อปกป้องการไหลของน้ำตามฤดูกาลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะนี้ให้คงอยู่ ท่ามกลางการดำเนินการต่าง ๆ เช่น การปรับเปลี่ยนเส้นทางการไหลของน้ำ การปล่อยน้ำจากอ่างเก็บน้ำ และการดำเนินการอื่น ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อลำน้ำสายประธานของแม่น้ำโขง

PMFM ช่วยคงไว้ซึ่งปริมาณการไหลของน้ำตามเงื่อนไขการประเมิน

PMFM และร่างแนวทางด้านเทคนิคของ PMFM ได้กำหนดปริมาณการไหลของน้ำตามฤดูกาลไว้ 3 ประเภท ได้แก่:

- ปริมาณการไหลต่ำสุดของน้ำตามธรรมชาติรายเดือนที่เป็นที่ยอมรับได้ในแต่ละเดือนในช่วงฤดูแล้ง (ธันวาคม-พฤษภาคม)
- อัตราเฉลี่ยการไหลของน้ำสูงสุดรายวันเกินอัตราเฉลี่ยการไหลของน้ำตามธรรมชาติในช่วงฤดูน้ำหลาก (มิถุนายน-พฤศจิกายน)
- ปริมาณการไหลย้อนกลับของน้ำตามธรรมชาติที่ยอมรับได้ของทะเลสาบเขมรในช่วงฤดูน้ำมาก (กรกฎาคม-ตุลาคม)

แนวทางการปฏิบัติเหล่านี้ ต้องการให้ประเทศภาคีสมาชิก ดำเนินการ (1) ตรวจสอบติดตามปริมาณการไหลของน้ำเป็นรายวัน และ (2) ประเมินการเปลี่ยนแปลงการไหลของน้ำสำหรับโครงการพัฒนาน้ำที่ได้ทำการเสนอ กรอบการทำงานของ PMFM ได้สร้างเงื่อนไข 6 ประการเพื่อประเมินการไหลของน้ำ โดยมีเงื่อนไข 3 ประการสำหรับการตรวจสอบติดตาม และอีก 3 ประการสำหรับการวางแผน

เงื่อนไขในการไหลของน้ำ				
แม่น้ำ	ฤดูกาล	ประเภทการไหลของน้ำที่จะยังคงไว้	เงื่อนไขในการประเมินการไหลของน้ำ	
			สำหรับการตรวจสอบติดตาม	สำหรับการวางแผน
แม่น้ำโขง	แล้ง	การไหลของน้ำต่ำสุดรายเดือน	ชุดการไหลของแม่น้ำต่ำสุดรายวัน	ชุดการไหลของแม่น้ำต่ำสุดรายเดือน
	น้ำหลาก	การไหลของน้ำมากที่สุดในแต่ละวัน	ชุดการไหลของแม่น้ำที่มากที่สุดรายวัน	ชุดการไหลของแม่น้ำที่มากที่สุดรายเดือน
ทะเลสาบเขมร	น้ำหลาก	การไหลย้อนกลับ	ความต่างของประวัติการไหลรายวันที่แปรักกะดัม	ความต่างการไหลตามฤดูกาลที่กระแจะ

การตรวจสอบติดตามของ PMFM ช่วยให้เกิดการแจ้งเตือนล่วงหน้า

PMFM จำเป็นต้องให้ประเทศภาคีสมาชิกทั้ง 4 ประเทศเก็บรวบรวมข้อมูลการไหลของน้ำรายวัน เช่น การปล่อยน้ำ ระดับและปริมาณน้ำที่สถานีน้ำ 12 สถานีในแม่น้ำโขงสายประธานและแม่น้ำโตนเลสาบ โดยในช่วงฤดูน้ำหลาก ข้อมูลจะถูกส่งไปยังสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงเป็นรายวันเพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ ในขณะที่สถานการณ์รายวันของการไหลของน้ำจะถูกจัดประเภทว่าเป็น “ปกติ” “เสถียร” “ไม่เสถียร” หรือ “ร้ายแรง” และได้รับการตีพิมพ์ออนไลน์บนเว็บไซต์ PMFM ของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง ส่วนในช่วงฤดูแล้ง ข้อมูลการไหลของน้ำจะถูกรวบรวมรายวันแต่ส่งมายังคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงเป็นรายสัปดาห์

ในกรณีที่เกิดสถานการณ์ “ไม่เสถียร” หรือ “ร้ายแรง” คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงจะแจ้งเตือนประเทศภาคีสมาชิกสำหรับการดำเนินการที่จำเป็น และจัดให้มีการสนับสนุนทางด้านเทคนิควิชาการที่จำเป็นเพื่อลดทอนผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น

จวบจนปัจจุบันนี้ การไหลของแม่น้ำทั้งในแม่น้ำโขงสายประธานและทะเลสาบเขมรส่วนใหญ่ยังคงมีสภาพปกติและมีเสถียรภาพตลอดทั้งปี มีเพียงเหตุการณ์หนึ่งที่ได้รับการบันทึกว่ามีความร้ายแรง คือ สถานการณ์ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2553 เมื่อมรสุมฤดูฝนปี พ.ศ. 2552 สิ้นสุดก่อนเวลาปกติเป็นเวลา 6 สัปดาห์ และมรสุมฤดูฝนในปี พ.ศ. 2553 เกิดขึ้นล่าช้ากว่าเวลาปกติไป 4 สัปดาห์ ทำให้เกิดภาวะแห้งแล้งที่รุนแรงในบริเวณที่มีการตรวจสอบติดตาม ซึ่งการประเมินผลพบว่า การควบคุมน้ำที่ประตูเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำในลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน อาจมีส่วนส่งผลให้การเกิด

ภัยแล้งของภูมิภาค ซึ่งทั้ง 4 ประเทศได้รับการแจ้งเตือนให้มีการดำเนินการลดผลกระทบที่เกี่ยวข้อง

PMFM ช่วยสนับสนุนการวางแผนบริหารจัดการน้ำที่สอดคล้องกับปริมาณการไหล

กรอบการทำงานของ PMFM ได้สนับสนุนให้เกิดการวางแผนพัฒนาน้ำที่ดีขึ้น เมื่อมีการนำเสนอแผนโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ จะต้องมีการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงการไหลของน้ำที่เกิดขึ้นจากโครงการที่นำเสนอ โดยคำนวณการกักเก็บน้ำ ปล่อยน้ำ และระบายน้ำตามข้อเสนอ และประเมินเงื่อนไขการไหลในแม่น้ำโขงสายประธาน หากการคาดการณ์การไหลอันมีผลมาจากโครงการที่นำเสนอนั้นไม่เป็นที่ยอมรับ จะมีการนำเสนอแนวทางการแก้ไขให้กับประเทศที่เสนอโครงการเพื่อลดผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นได้

การประเมินดังกล่าวถูกนำมาใช้กับโครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำในไซยะบุรี ดอนสะโฮง และปากเบงใน สปป.ลาว ในช่วงกระบวนการปรึกษาหารือล่วงหน้า โดยการคาดการณ์ระดับการไหลของน้ำทั้งหมดในแม่น้ำโขงพบว่า ปริมาณการไหลอยู่ในระดับที่ยอมรับได้เนื่องจากศักยภาพในการกักเก็บน้ำนั้นมีจำกัด เนื่องจากการออกแบบโครงการเขื่อนข้างต้นเป็นการออกแบบประเภทเขื่อนแบบน้ำไหลผ่าน (run-of-river dam) ซึ่งการประเมินดังกล่าวได้นำมาประยุกต์ใช้ในโครงการพัฒนาทั่วทั้งลุ่มน้ำ โดย PMFM ได้สนับสนุนให้เกิดมาตรฐานในการประเมินการไหลของน้ำครอบคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำ

ระเบียบปฏิบัติเรื่องคุณภาพน้ำ

ปกป้องคุณภาพน้ำของแม่น้ำโขง

คุณภาพน้ำที่ไม่ดีสามารถเป็นภัยต่อสุขภาพของผู้คนและระบบนิเวศ การรักษาคุณภาพน้ำที่ดีในแม่น้ำโขงไว้จึงเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับผู้คนในชุมชนริมน้ำและสิ่งมีชีวิตในน้ำ เนื่องจากผู้คนกว่า 65 ล้านคนต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรน้ำของแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นทั้งแหล่งอาหารและเพื่อสร้างรายได้

ในการตอบสนองต่อความต้องการในการตรวจสอบ ติดตาม และป้องกันคุณภาพน้ำทั่วทั้งลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงและประเทศภาคีสมาชิกได้พัฒนาระเบียบปฏิบัติเรื่องคุณภาพน้ำ (PWQ) ซึ่งเป็นกรอบความร่วมมือที่ประกันการคงไว้ซึ่งคุณภาพน้ำที่ยอมรับได้ในแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขง โดยได้รับการรับรองในเดือนมกราคม พ.ศ. 2554 ซึ่ง PWQ และแนวทางการปฏิบัติได้ระบุข้อกำหนดในการประเมินคุณภาพน้ำ เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการคุณภาพน้ำ

PWQ ส่งเสริมการบริหารจัดการคุณภาพน้ำ

PWQ อธิบายแนวทางการปฏิบัติงาน 2 ประเภทเพื่อรักษาคุณภาพน้ำให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้สำหรับมนุษย์ พืชและสัตว์ คือ (1) การตรวจสอบติดตามคุณภาพน้ำ และ (2) การตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉิน โดย PWQ เรียกร้องให้ประเทศภาคีสมาชิกทั้ง 4 ประเทศมีการตรวจสอบติดตามคุณภาพน้ำทั่วทั้งลุ่มน้ำอย่างสม่ำเสมอ และเตรียมกลไกการตอบสนองสำหรับสถานการณ์ฉุกเฉินด้านมลภาวะทางน้ำ เช่น ภาวะน้ำมันรั่วไหล และการปล่อยสารพิษทางน้ำ เพื่อปกป้องแม่น้ำและลดผลกระทบต่อระบบนิเวศและชุมชนโดยรอบ

ในการตรวจสอบติดตามคุณภาพน้ำ PWQ และแนวทางการปฏิบัติ ได้ระบุสถานที่และความถี่ในการจัดเก็บตัวอย่างน้ำ ตั้งเกณฑ์การประเมิน รวมถึงตั้งเป้าคุณภาพน้ำสำหรับสุขภาพมนุษย์ พืชและสัตว์น้ำ ซึ่งการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำเป็นประจำนี้เป็นผลมาจากความสำเร็จของกิจกรรมการตรวจสอบติดตามลุ่มน้ำที่ได้เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2528 ที่มีเครือข่ายสถานีจัดเก็บตัวอย่างน้ำอยู่ในที่ต่าง ๆ ในลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง

PWQ กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนคุณภาพน้ำ

ภายใต้กรอบการทำงานของ PWQ ประเทศภาคีสมาชิกทั้ง 4 ประเทศได้เก็บรวบรวมตัวอย่างน้ำจาก 48 สถานี ซึ่งรวมถึงสถานีบนลำน้ำสายประธานของแม่น้ำโขงจำนวน 17 แห่ง สถานีบนแม่น้ำ Bassac จำนวน 5 แห่ง และจากสถานีแม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขงอื่น ๆ ในแต่ละสถานีจะมีค่าพารามิเตอร์คุณภาพน้ำจำนวน 12 ค่า (อุณหภูมิ ค่าความเป็นกรด-ด่าง ค่าความเค็ม ค่าความเป็นกรด และอื่น ๆ) ที่ได้รับการวิเคราะห์รายเดือน และค่าพารามิเตอร์อีก 6 ค่า (แคลเซียม แมกนีเซียม โซเดียม และอื่น ๆ) ที่ได้รับการตรวจสอบช่วงหน้าฝนจากเดือนเมษายนจนถึงเดือนตุลาคม ส่วนค่าปริมาณออกซิเจนที่จุลินทรีย์ต้องการใช้ในการย่อยสลายอินทรีย์สารที่มีอยู่ในน้ำ (biochemical oxygen demand) จะถูกประเมินรายเดือนในสถานีบางแห่งที่ได้รับคัดเลือกตลอดทั้งปี หลังจากมีการประเมินคุณภาพแล้ว ตัวอย่างน้ำจะถูกจัดประเภทเป็น “ยอดเยี่ยม” “ดี” “ปานกลาง” “ควรปรับปรุง” หรือ “ควรปรับปรุงอย่างยิ่ง” สำหรับสุขภาพของมนุษย์ และเกณฑ์คุณภาพน้ำดังกล่าวก็ถูกนำมาใช้สำหรับการประเมินคุณภาพน้ำสำหรับสัตว์น้ำเช่นเดียวกัน โดยตัวอย่างน้ำที่ทำการเก็บจะถูกนำไปวิเคราะห์สำหรับการชลประทานด้วยเช่นกัน

สถานีตรวจสอบคุณภาพน้ำ

การจัดประเภทคุณภาพน้ำ					
ชีวิตสัตว์น้ำ	สูง	ดี	ปานกลาง	ควรปรับปรุง	ควรปรับปรุงอย่างยิ่ง
สุขภาพของมนุษย์	ยอดเยี่ยม	ดี	ปานกลาง	ควรปรับปรุง	ควรปรับปรุงอย่างยิ่ง

ข้อมูลตัวอย่างเหล่านี้จะถูกส่งไปที่สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงเป็นประจำทุกปีเพื่อตรวจสอบและจัดเก็บในฐานข้อมูลที่สามารถเข้าถึงได้โดยสาธารณะ ซึ่งต่อมา สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงจะจัดเตรียมรายงานประจำปี ชื่อ “รายงานการตรวจสอบติดตามคุณภาพน้ำในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง” จากข้อมูลที่รวบรวมสถานีหลักบนแม่น้ำโขงและแม่น้ำ Bassac จำนวน 22 แห่ง

เป็นเวลาหลายปีที่คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงได้รวบรวมชุดข้อมูลคุณภาพน้ำของแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขงตามเวลาจริง ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ส่งผลให้ประเทศภาคีสมาชิกสามารถตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในด้านคุณภาพน้ำ สำหรับการป้องกันหรือแก้ไข และสามารถระบุมลภาวะของน้ำข้ามพรมแดนได้อย่างง่ายดาย ข้อมูลเหล่านี้ยังแสดงให้เห็นถึงฐานข้อมูลที่เป็นมาตรฐานเพื่อศึกษาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้จากการพัฒนา รายงานประจำปีได้ระบุไว้ว่าคุณภาพของน้ำในแม่น้ำโขงในภาพรวมยังคงมีสภาพดีตลอดทั้งลุ่มน้ำ ยกเว้นพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่น และยังไม่มีการตรวจพบปัญหามลภาวะเกี่ยวกับน้ำข้ามพรมแดน

PWQ เรียกร้องการตอบสนองที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันต่อเหตุการณ์เกิดมลพิษฉุกเฉิน

PWQ ต้องการให้ประเทศในลุ่มแม่น้ำโขงพัฒนาแผนการเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉินข้ามพรมแดนและสร้างกลไกในการร่วมมือปฏิบัติการทั่วทั้งลุ่มน้ำ ถึงแม้ว่าจะยังไม่มีเหตุการณ์การเกิดมลภาวะแบบฉุกเฉินข้ามพรมแดนในเวลานี้ แต่ประเทศภาคีสมาชิกได้เห็นถึงความสำคัญตรงกันในการพัฒนาการตอบสนองต่อการบริหารจัดการภัยพิบัติทั่วทั้งลุ่มน้ำในแบบเดียวกัน

นับตั้งแต่มีการใช้ PWQ ประเทศภาคีสมาชิกทั้ง 4 ประเทศได้เจรจาเกี่ยวกับกระบวนการในการบริหารจัดการมลภาวะทางน้ำแบบฉุกเฉินทั้งในระดับชาติและระดับภูมิภาค และได้พัฒนาแนวทางการปฏิบัติขึ้นในปี พ.ศ. 2559 เพื่อสร้างระบบการบริหารจัดการและการตอบสนองอย่างเร่งด่วน ซึ่งแนวทางการปฏิบัติดังกล่าวได้ระบุถึงกลไกในการตอบสนองต่อภาวะฉุกเฉินที่มีต่อภัยพิบัติทางธรรมชาติภายใต้สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ที่มีอยู่แล้ว และระบุถึงกลไกที่ควรเพิ่มและขยายเพื่อสานต่อการทำงานที่ครอบคลุมถึงภัยพิบัติที่เกิดจากมนุษย์ เช่น มลภาวะทางน้ำ และเพื่อหลีกเลี่ยงการทำงานที่ซ้ำซ้อน คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงจึงพยายามสร้างความร่วมมือกับอาเซียน เพื่อพัฒนาการสร้างกลไกการตอบสนองต่อภาวะฉุกเฉินอย่างเป็นมาตรฐาน ที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการระดับชาติ ข้ามพรมแดน และระดับภูมิภาคในการควบคุมภัยพิบัติจากน้ำ

ข้อมูลเพิ่มเติม

ระเบียบปฏิบัติของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง หน้า 3

- ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือเพื่อการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2538 และระเบียบปฏิบัติของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง (ฉบับเต็ม) : *www.mrcmekong.org/assets/Publications/MRC-1995-Agreement-n-procedures.pdf*

ระเบียบปฏิบัติเรื่องการแลกเปลี่ยนและ การใช้ร่วมกันซึ่งข้อมูล และสารสนเทศ (PDIES) หน้า 6

- ระบบพอร์ทัลในการให้บริการข้อมูลข่าวสาร: *portal.mrcmekong.org*
- MekongInfo: *www.mekonginfo.org*
- ช่องทางในการติดต่อสื่อสารของชุมชน: *community.mrcmekong.org*
- ฐานข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคมของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง: *sedb.mrcmekong.org*

ระเบียบปฏิบัติเรื่องการติดตาม ตรวจสอบการใช้น้ำ (PWUM) หน้า 10

- ระเบียบปฏิบัติเรื่องการติดตามตรวจสอบการใช้น้ำ (PWUM): *www.mrcmekong.org/assets/Uploads/Tech-Guidelines-PWUM.pdf*

ระเบียบปฏิบัติเรื่องการแจ้ง การปรึกษาหารือล่วงหน้า และข้อตกลง (PNPCA) หน้า 14

- ระเบียบปฏิบัติเรื่องการแจ้ง การปรึกษาหารือล่วงหน้า และข้อตกลง: *www.mrcmekong.org/assets/Publications/policies/Guidelines-on-implementation-of-the-PNPCA.pdf*
- แผ่นพับข้อมูล PNPCA: *www.mrcmekong.org/assets/Publications/PNPCA-brochure-11th-design-final.pdf*

- การปรึกษาหารือล่วงหน้า PNPCA: *www.mrcmekong.org/topics/pnpca-prior-consultation*

ระเบียบปฏิบัติเรื่องการรักษาปริมาณการไหลของน้ำในแม่น้ำโขงสายประธาน (PMFM) หน้า 18

- ระเบียบปฏิบัติเรื่องการรักษาปริมาณการไหลของน้ำในแม่น้ำโขง สายประธาน (PMFM): *www.mrcmekong.org/assets/Publications/policies/Procedures-Maintenance-Flows.pdf*
- เว็บไซต์ของ PMFM: *pmfm.mrcmekong.org*

ระเบียบปฏิบัติเรื่องคุณภาพน้ำ (PWQ) หน้า 22

- ระเบียบปฏิบัติเรื่องคุณภาพน้ำ: *www.mrcmekong.org/about-mrc/mandate/procedures-for-water-quality*
- ฐานข้อมูลคุณภาพน้ำ: *portal.mrcmekong.org/waterquality_map*
- รายงานคุณภาพน้ำประจำปี: *www.mrcmekong.org/assets/Publications/2016-Lower-Mekong-Regional-Water-Quality-Monitoring-Report-14June18-L-Res.pdf*

สำนักเลขาธิการคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง

184 ถนนฟ้างุ้ม ตู้ไปรษณีย์ 6101 เวียงจันทน์ สปป.ลาว
เบอร์โทรศัพท์: +856 21 263 263
แฟกซ์: +856 21 263 264
อีเมล: mrcs@mrcmekong.org
www.mrcmekong.org

สิ่งพิมพ์นี้จัดทำขึ้นเพื่อให้ข้อมูลต่อสาธารณะเท่านั้น ไม่ได้เป็นเอกสารระเบียบปฏิบัติของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงอย่างเป็นทางการ

สงวนลิขสิทธิ์
© คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง

ตีพิมพ์ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2561